

RÅDESKOLEN OPP GJENNOM TIDENE!

Arne Antonsen

Spetalen skole

Tomb folkeskole

Utviklingen av skolen på landet i Norge kan deles inn i periode eller epoke med bakgrunn i skolelovene - en ny skolelov innledet en ny skoleepoke:

- 1739: Forordning om Skolerne paa Landet i Norge...
- 1827: Lov angaaende Almue-Skolevæsenet paa Landet.
- 1860: Lov om Almueskolevæsenet paa Landet.
- 1889: Lov om Folkeskolen paa Landet.
- 1936: Lov om folkeskolen på landet.
- 1959: Lov om folkeskolen frå 10. april 1959.
- 1969: Lov om grunnskolen.

1739-EPOKEN

1739 er kanskje det viktigste merkeår i norsk skolehistorie. Da kom de første bestemmelsene om skolevesenet på landet: "Forordning om Skolerne paa Landet i Norge, Og hvad Klokkerne og Skoleholderne derfor maa nyde," gitt på "Friderichsberg den 23 Januar. Anno 1739." Samtidig kom "INSTRUCTION For Degne, Klokkere Og Skoleholdere paa Landet i Norge."

Loven av 1739 la grunnlaget for oppbyggingen av skolevesenet og organisert undervisning på landet. Foranledningen til loven var reformasjonen i 1536 og innføringen av konfirmasjonen i 1736. Med dette ble det skapt et behov for at vanlige folk selv skulle kunne tilegne seg kunnskaper om bibel og kristendom. Da måtte de kunne lese.

Tidligere hadde all undervisning foregått ved at presten eller klokkeren leste høyt for tilhørerne. Nå ble det viktig at alle selv skulle kunne lese sin bibel og Luthers katekisme. Lesning ble det viktigste faget i skolen. Det fremgikk særlig av punkt 11 i "Instructionen": *Alle Börn i Skolen skal han (skolemesteren) aller først og frem for all ande Lærdom lære at læse reeligt og rent i Böger; ligesom han og, naar Forældrene det begiære, bör informere dem i at skrive og reigne."*

Loven av 1739 hadde ambisjoner om at det skulle bygges skolehus: *"Hvor det bliver gjørligt, at Allmuen kand søge et Skole-Huus, der skal et Skole-Huus for Skolemesteren bygges, saaledes, som siden anbefales."*

Det kan nok tenkes at lovmakerne innså at dette ville bli vanskelig å få til, for allerede i neste setning står det: *".....at inddele Sognets Bøygder og Gaarde saaledes, at Skolemesteren kand gaae fra een Bøygde eller Gaard til den anden, og nogen tilstrækkelig Tiid der holde Skole ....."*

Intensjonen måtte nokså snart modifieres, både fordi oppbyggingen av skolevesenet ble langt dyrere enn det bygdene hadde økonomisk evne til - og også fordi allmennheten var svært lite motivert for kravet om at alle barn skulle gå i skole. Mange mente at skolegang var direkte unyttig - de hadde mer nytte av å ha barna hjemme slik at de kunne hjelpe til med daglige sysler på gården.

Resultatet ble at det lille som ble organisert av skole og undervisning, ble en heller skrøpelig omgangsskole.

Vi vet lite eller ingenting om utviklingen av skolen i Råde etter 1739. Antagelig inneholder protokollene en del stoff om dette, men det har såvidt vites hittil ikke vært foretatt noen nærmere granskning av emnet.

Fra 1786 foreligger en kopi av en ny "skoleinnretning" for Raade prestegjeld - innbefattet "Onsøfjordingen". Denne "innretningen" befatter seg vesentlig med finansielle forhold. Den sier også at "visse skolehus ikke kan opprettes" slik at det forblir omgangsskole fra gård til gård. Det behøves tre skoleholdere i sognet. Foruten en lønn på henholdsvis 16, 14 og 12 rdl. i året (avhengig av skoledistriktets "besværlighet"), skal verten som skikk og bruk er i landet, forsyne skoleholderne med kost, seng og varme de dager der holdes skole på gården.

1827-EPOKEN

Det ble mer fart i sakene da det i 1827 kom ny skolelov: "Lov angaaende Almue-Skolevæsenet paa Landet." Her ble det satt nye krav til skolens organisasjon og innhold, skoletid og styring. Det ble fastsatt visse minimumskrav som bygdene ikke kunne fravike. Omgangsskole ble fremdeles den vanlige skoleformen, men det var kommet med en bestemmelse om at det skulle være minst én fast skole i hvert prestegjeld - ved hovedkirken. Forøvrig skulle prestegjeldet deles inn i distrikter med hver sin omgående skoleholder. Distriktene skulle deles i roder, og rodene igjen i gårder. Barna var pliktige til å søke skolen når den ble holdt i den roden der barna bodde.

Det skulle være en "skolekommisjon" i hvert prestegjeld - forløperen for det senere skolestyret. Skolekommisjonen skulle bestå av presten (med medhjelper), lensmannen og prestegjeldets valgmenn.

Skolekommisjonen i Råde begynte sitt virke i begynnelsen av året 1829. Fra denne tiden har vi i skolearkivet skolekommisjonens, og senere skolestyrets, protokoller slik at vi kjenner bygdens skolehistorie på bakgrunn av skriftlige kilder som er lett tilgjengelige.

En av de første sakene skolekommisjonen måtte ta standpunkt til, var distrikts-, rode- og gårdsinndelingen. Det ble opprettet tre skoledistrikter med hver sin skoleholder slik det hadde vært fra 1786:

1. distrikt: Kirkebygdens distrikt.
2. distrikt: Øst- og Vestbygdens distrikt.
3. distrikt: Vestbygdens 2det distrikt.

I 1846 ble det opprettet et fjerde skoledistrikt og ansatt én lærer til.

Vi gjengir her rode- og gårdsinndelingen i 3. distrikt slik det er ført i skolekommisjonens møteprotokoll (1829):

10 de rode:		11 te rode:	
Gammelsrød	2 gårder	Röstad	1 gård
Viersholmen	¼ gård	Fuglevik	½ gård
Holer	½ gård	Helgerød	½ gård
Tasken	1 ½ gård	Ovenöen	½ gård
Norumheia	½ gård		
12 te rode:		13 de rode:	
Rötne	½ gård	Makrellrød	
Andersrød	¼ gård	Holme	¼ gård
Spetalen	½ gård	Hestevold	1 gård
		Krogstad ble tatt med her.	½ gård
14 de rode:		15 de rode:	
Brödlös	1 gård	Hauga	1 gård
Myre	1 gård	Aker	3 gårder
Sönsteröd	1 gård	Meum	1 gård
Kolbjörnrod	1 gård	Norum	2 ½ gård
Starneberg	1 gård	Berg	1 gård
		+ Krogstad v.side	

Avsidesliggende gårder slike som Saltnes og Slangsvold, ble egne roder, hhv. rode 16 og 17.

I tredje distrikt skulle det være 6 dager undervisning på hver full gård.

FAG

Som nevnt tidligere var det etter 1739-loven viktigst at elevene lærte å lese - ved siden av kristendomsundervisningen. Skrivning og regning var det nok så som så med de fleste steder. Enkelte mente til og med at det at jenter skulle lære å skrive var bortimot ukristelig. Etter 1827-loven ble det mer orden på forholdet:

"Saavel i de faste Skoler, som i Omgangsskolene, undervises overalt

a) i Læsning, forenet med Forstandsövelser,

b) i Religion og Bibelhistorie, efter de anordnede Lærebøger,

c) i Sang, efter Psalmebogen,

d) i Skrivning og Regning.

LÆRERNE

Når en blar i boken "Gårder og slekter i Råde", støter en stadig vekk på personer som har vært skoleholdere. En må anta at de aller fleste av disse ikke hadde noen form for utdannelse, bortsett fra at kanskje én og annen hadde gått underoffiserskolen.

I 1821 fattet Stortinget vedtak om opprettelse av lærerseminarer. Først ut var Trondenes i 1821. Senere kom bl.a. Asker i 1834. Det ble da etter hvert slutt på at skoleholderne bare måtte kunne lese og *"helst skrive og regne vel, eller så godt som i hans skole behöves."* Kravet til vandel var nok større enn kravet til kunnskaper: Skoleholderen skulle *"... ha gode Testimonia om et ulastelig Forhold, og i Særdeleshed at han ey bander, ey lyver, ey er tilgenegen til Drukkenskap, Liderlighed eller Ufredelighed."*

I skoleprotokollen ser en at fra 1840-årene blir det satt krav om at lærerne skulle ha gjennomgått seminaret når det ble utlyst lærerposter i Råde.

Fra denne tiden kan en spore en kvalitetsøkning av skolevesenet i Råde. Fra 1850 ser en også at kommunen gradvis går over fra omgangsskole til fastskole. Det begynte med at det ble leid husrom i den enkelte rode til skolebruk - de såkalte halvfaste skoler. Så kom den første faste skolen i 1855. Det var Klokkergården skole, eller Kirkebygden som den også ble kalt. Bygningen står fremdeles - og er våningshus på gården Kirkebø (nabogården til Klokkergården). Så fulgte Hovland skole i 1859. Hovland ble flyttet til Missingen i 1893.

1860-EPOKEN

Lov om Almueskolevæsenet paa Landet av 16. mai 1860 bestemte bl.a. at *"Enhver Skolekommune deles i Skolekredse, hver af saa stort Omfang, som Skolecommissionen bestemmer, hvorved iagttages, at hvert Bosted henføres til den Skole, hvortil Adkomsten er bekvemmest."*

Med bakgrunn i denne bestemmelse vedtok skolekommisjonen i 1861 kretsinnndelingen i Råde. Kommunen ble delt i seks kretser med hver sin skole, samt en halvfast, udelt skole i Stangsvold. Denne skulle betjenes av læreren på Musangen.

Søndre og vestre Råde ble to skolekretser, Tomb og Gammelsrød, med henholdsvis 125 og 55 elever. Tomb var størst også i utstrekning, den gikk fra Aarneberg til Saltholmen og i vest til Akerbekken og Krogstadfjorden. Allerede i 1823 hadde grevinne Sommerhjelm og statsminister Sommerhjelm opprettet et legat hvis avkastning skulle benyttes til skole for godset med underliggende bruk. Tanken var nok at barna i området skulle få en bedre opplæring enn det som den vanlige omgangsskolen kunne gi. I følge legatstatuttene? skulle husmannsplassen Kartberg gis til skolested.

Ikke før i 1867 hadde legatet midler nok til at det kunne bygges skole på Karlberg. Skolen ble i flere tiår fremover kalt "den Sommerhjelmiske skole". Det sies ikke noe om hvem som var lærer det første året. I skolekommisjonens møte 4. mars 1868 ble det ansatt lærer:

"Sak No. 1:

Til at erholde Lærerposten ved den Sommershjelmiske Skole, indstilles enstemmig som No. 1, Kirkesanger og Skolelærer i Bakke Lars J. Torp, som No. 2 Lærer ved Slagens Skole Syver Stene, som No. 3, Skolelærer i Raade Arne Mathisen."

Det ble Syver Stene som tok over posten. Han var fra gården Lille Stene i Onsøy. I 1878 kjøpte han bnr. 1 av Hestevold som han eide til han flyttet over til Onsøy i 1885.

I samme møte fattet skolekommisjonen et historisk vedtak. Da ble den første lærerinne ansatt i Råde. Tidligere hadde alle undervisningsstillinger bare vært for menn.

Fra skolekommisjonsmøte 4. mars 1868 tar vi også med:

Sak No. 2:

"Til at ansættes som Lærerinde ved den Sommerhjelmiske Skole med 3 Maaneders Opsigelse fra begge Sider, beskikkes Antonette Johannesen, som for Tiden er Lærerinde paa Kongsberg."

Antonette Johannesen, jomfru Johannesen som hun senere ble benevnt, tok imot stillingen og ble på Tomb til 1873. Lærerinnen skulle overta undervisningen av de mindre barna som ble fordelt på to klasser. Hver klasse hadde undervisning to dager i uken. De øvrige to ukedagene skulle lærerinnen undervise i håndgjerning. Tomb krets var den første i kommunen som fikk slik undervisning.

Tomb krets var som før nevnt svært stor i utstrekning. Dette førte til at barn fra ytterkantene - spesielt lengst syd i kretsen - fikk svært lang skolevei. Beboerne i Søndre Råde sendte derfor i

1890 en henvendelse til skolestyret om saken:

Til den ærede Skolekommisjon.

Vi samtlige oppsittere af Saltnæs, Spetalen, Andersrød og Rötne hen vender oss til skolestyrelsen om at det måtte blivet sørget for at det kunne blive et skolehus enten på Saltnæs eller på Spetalen eller Andersrød. Da vi finner at veien til Tomb for barnene fra 7 til 9 år - især höst og vinter er for det meste ufremkommelig.

Vi undertegnede håber at vårt ønske måtte blive taget i betraktning. Her ut til Saltnæs finnes jo ingen vei så noget må det gjøres hvis nogenlunde skoleloven skal oppfylles.

1889- EPOKEN

I 1889 kom det ny lov om folkeskolen på landet. Loven nødvendiggjorde en gjennomgang av kretsinnndelingen i kommunen. Om det var denne reguleringen, eller om det var henvendelsen fra oppsitterne i den søndre delen av kretsen - eller muligens begge deler - skal være usagt, men på skolestyremøte 13. august 1891 ble det vedtatt at det skulle opprettes en parallellklasse for småbarn på Saltnes, Spetalen, Andersrød, Makrellrød og Rötne.

Denne parallellklassen fikk tilhold i leid lokale på gården Spetalen som da var eid av Hans Jakob Sørensen på Oven. Sørensens datter og svigersønn, Anette og Julius Kristensen, overtok gården noen år senere.

Ordningen gjorde at de aktuelle småbarna fikk mye kortere skolevei. De større barna, fra fjerde klasse og oppover, måtte fremdeles gå til Tomb.

To dager i uken måtte nå lærerinnen gå fra Tomb til Spetalen. Undervisningen foregikk i en av stuene på gården og var for såvidt en tilfredsstillende løsning. Men lærerinnen, Caroline Hammer, fikk etter hvert problemer med helsen. Skolestyret vedtok derfor å legge ned parallellklassen på Spetalen fra sommeren 1897. Dette var ikke oppsitterne på Spetalen og de omliggende gårder fornøyd med, og de sendte en ny henvendelse til skolestyret om saken. I brev datert 18. november 1905 skrev de:

Ærede skolestyre for Tomb Krets.

Vi undertegnede innbyggere på Saltnes og Spetalen anmoder herved skolestyret om å ta følgende til overveielse:

- 1. For de eldre börn en forandret skoletid til to ganger om uken da de på Mandstad skole bruker denne ordning.*
- 2. For de mindre börn der går for lærerinnen skal på Spetalen eller i nærheten de fem*

vintermåneder da vi finner det er uforsvarlig for småbörn å gå den lange vei. Og om de vil være av den godhet å bestemme et møte med det første hvor vi nærmere kan forklare oss.

Saltnes 18/11-1905.

Ærbødigst

Hendrik Andreassen

Skolestyret tok henvendelsen alvorlig. Lensmannen fikk i oppgave å måle veilengden fra skolen på Tomb til henholdsvis Spetalen (Julius Kristensen), til Karl Andersrød, Rubingen og Saltholmen. I svaret fra lensmannen ble avstandene oppgitt til hhv. 4, 3, 5 1/2 og 6 1/2 km.

Skolestyret arbeidet videre med saken. Men ikke før i 1909 fikk de bestemt seg for på nytt å opprette parallellklasse for småskolebarna på Spetalen. På den tiden var bedehuset Effata satt opp, og skolen fikk leie lokaler der (Effata ble bygd i 1905).

Parallellklassen kom i gang fra 14. april 1909. Den gangen, og frem til 1939, begynte og sluttet skoleåret i april.

I mars 1909 brant skolebygningen på Tomb ned til grunnen. En må anta at alt som var i bygningen gikk med i brannen. Det finnes ikke skoleprotokoller fra Tomb fra før den tiden. Etter brannen fikk kretsen leie skolelokaler på Tomb herregård - muligens i bygningen som ble kalt "Tyskland". Ny skolebygning ble oppført i 1910-1911, en prektig bygning med klasserom for småskole og storskole, håndarbeidsrom og leiligheter for læreren og lærerinnen. Byggmester var snekkermester Johan Johannesen som drev snekkerverksted på Hauga (Blå Kors idag).

GAMMELSRØD SKOLE

Gammelsrød skole var den første skolen som ble bygd etter vedtaket om kretsinnvidlingen i 1861. Samme år ble det kjøpt inn et jordstykke av gården Gammelsrød til skoletomt og lærerbolig med have. Prisen var 30 spd. og selger var Kristoffer Andersen som nettopp hadde kjøpt gården (der Ørmen bor nå). Det ser ut til å ha vært problemer med å finansiere byggingen, men etter mye frem og tilbake var skolen klar i 1863, som den tredje faste skolen i Råde. Den første læreren ser ut til å ha vært sersjant og skoleholder Hans Christoffersen fra Husebyheia. Det var vel 50 elever fra starten - et elevtall som holdt seg nokså konstant i mange tiår fremover.

Peter Valdal ble ansatt som lærer ved Gammelsrød skole i 1905. I 1912 ble han syk av tuberkulose og måtte på sanatorium. Da han kom tilbake etter noen måneder, var han erklært frisk. Allikevel vegret foreldrene seg for å sende barna i skolen. Dette ble det en stor sak av. Den endte med at så godt som alle foreldrene tok elevene ut av skolen og opprettet en

privatskole på Holer. Den var i drift i ca. to og et halvt år. Valdals satt tilbake med én eller to elever som trosset "smittefaren". Saken løste seg på et vis, men skapte mye uro i kretsen og læreren følte seg nok "dolket i ryggen" av dem han følte burde ha støttet ham.

I 1920 begynte Kretstilsynet ved Gammelsrød skole å se på om ikke tiden var inne til å fornye skoleanlegget. Det var også påkrevet med utvidelse av skoleområdet. I hvert fall ble det i juni 1920 drøftet om en tomt ved siden av skolen kunne være brukbar til nybygg.

I 1921 brent Grimstad skole ned til grunnen, og det ser ut til at byggesaken på Gammelsrød måtte utsettes på grunn av dette. Men i 1923, den 6. april, oppnevnte formannskapet byggekomité for skolebygg på Gammelsrød. Komiteen besto av Hans Gammelsrød (formann), Syver Aker og Johannes Ringsrød. I løpet av våren og sommeren 1923 ble det kjøpt tomt, ansatt arkitekt

(ark. Thoring fra Moss) og lyst ut anbud. Byggeoppdraget gikk til en Otto Brostrøm fra Borge for kr. 36 992,-. Grunnarbeidet og grunnmur skulle utføres av A. Johansen Kraakerøy for kr. 2 500,-. Protokollene sier ikke noe om lærerboligen så en må anta at denne kanskje ble bygd noe senere.

Utover på 1950-tallet sank elevtallet i Gammelsrød krets, og i 1956 ble elevene fra kretsen overført til Tomb skole som hadde god kapasitet. Ordningen var ment å være midlertidig - i hvert fall oppfattet nok kretsen det slik. På femtitallet gikk diskusjonen om sentralisering av skolen i Råde nokså høyt. Gammelsrød krets avviste ikke sentralisering, men ønsket tilknytning til Karlshus - ikke til Tomb eller Spetalen. Uansett: Overføring av elevene fra Gammelsrød til Tomb ble nok ikke midlertidig, men høyst permanent og betød full nedleggelse av folkeskolen på Gammelsrød etter 93 års virksomhet. Frem til 1970 holdt framhaldsskolen til i bygningen. Den siste læreren ved Gammelsrød skole var Oddleif Vennesland (1952-1956). Det fremgår ikke av protokollen hvor han havnet etter at han forlot Gammelsrød.

SPETALEN SKOLE

Det ble etter hvert nokså opplagt at Tomb krets ble for stor. Først og fremst var avstandene store, men etter hvert økte også barnetallet, spesielt på Spetalen og i Saltnes.

Spetalen ble derfor skilt ut som egen skolekrets i Råde - den syvende og siste skolen som det ble sagt. Dette ble gjort etter et grundig utredningsarbeid fra 1908 og utover - med bakgrunn i de forelderhenvendelsene som var gjort ved flere anledninger. Det ble kjøpt grunn av Julius Kristensen på Spetalen. Skolen sto klar til å bli tatt i bruk i 1913.

Bygningen hadde to klasserom, ett i første og ett i andre etasje. Det var også leilighet til læreren, men ikke lærerinnelilighet til å begynne med. Den ble ordnet senere, bl.a. ved at det ble bygd på en kvist på østsiden. Det var ikke lagt jord til lærerposten. Læreren fikk i stedet en økonomisk kompensasjon - såkalt jordavsavn, til erstatning for lærerjord.

Kretsgrensene ble fastsatt til å omfatte gårdene Røtne, Andersrød, Spetalen, Saltnes og Makrellrød - samt Holmebråten. Skolen var først 3-delt, men ble 4-delt i 1923. Da ble det ansatt lærerinne. Den første var Ragna Visperud fra Lørenskog. Den første faste læreren ved skolen var Lars Roaldstveit. Han var fra Kvinnherad. Sverre Tomasgård ble ansatt i 1922 og hadde sitt virke ved skolen frem til sommeren 1945.

LÆRERE OG LÆRERINNER VED GAMMELSRØD, TOMB OG SPETALEN SKOLER

Vi vet lite om omgangsskolelærerne i de forskjellige distriktene i Råde. Derimot har vi godt kjennskap til lærerne i fastskolene. Det var skolekommisjonen/skolestyret som foretok ansettelse, men ansettelsen måtte godkjennes av overtilsynet, dvs. skoledirektøren. Etter 1889 skulle kretsene ved kretstilsynet, gi innstilling til skolestyret. Innstillingene fra kretsene ble som regel fulgt av skolestyret.

DISSE VAR LÆRERE VED KRETSSKOLENE:

Gammelsrød

Hans Christoffersen Husebyheia, 1863-1872.

Han var skoleholder og sersjant og hadde før vært omgangsskolelærer, antagelig i 3. distrikt. Ansatt i omgangsskolen 1847.

Hans Skoug, 1872-1875.

Andreas Østenstad, 1876-1885.

Johan Olsen Heltvedt, 1885-1890.

Th. Thomasen (Haakon Thomas Oscar), 1890-1900.

Han flyttet til Glemmen og ble førstelærer ved Trosvik skole.

Hans (Sørensen) Oven, 1900-1905.

Han ble lærer ved Veum skole, senere Trara skole i Glemmen. 1913-1919 ved Østsiden skole i Fredrikstad. Kirkesanger og lærer i Råde (Klokkergården) 1919-1921 og senere skolebestyrer ved Snarøya skole, og sist ved Evje skole i Bærum.

Peter Valdøl, 1905-1917.

Rasmus Fløtra, 1917-1918.

Flyttet til Melleby skole i Rygge.

Håkon Tomasen, 1918-1919.

Han var sønn til Th. Thomasen.

Knut Nordskog, 1919-1950.

Johan Westby, 1951-1952.

Flyttet over til Tomb skole.

Oddleif Vennesland, 1952-1956.

Den Sommerhjelske skole/Tomb skole

Syvert Stene, 1868-1885.

Var fra Stene i Onsøy. Ble lærer og kirkesanger i Onsøy, ved Haugerød skole. Født 1839 - død 1908. Bauta ved Onsøy kirke.

Johannes Thoresen, 1885-1919.

Ansatt i Råde 26. mars 1864, 55 år i kommunen. Kjøpte Vestre Huggenes i Rygge 1916, døde der 1939. Gravlagt ved Rygge kirke.

Elias Vaagan, 1919-1920.

Ble lærer og kirkesanger i Sollia i Atnadalen.

Nicolai Olsen Aase, 1920-1945.

Ble suspendert/fratatt stillingen p.g.a. sin tilknytning til NS.

Martha Hestevold, 1945-1946.

Kjetil Bruserud, 1946-1949.

Ble lærer og kirkesanger i Råde (Klokkergården).

Aasulv Hagene, 1949-1952.

Flyttet til Seiersten skole i Fredrikstad.

Johan Westby, 1952-1956.

Kom fra Gammelsrød skole. Reiste til Canada der han drev som laksefisker.

Jon Fjeldberg, 1956-1964.

Kom fra Botne i Vestfold. Flyttet over til Karlshus skole.

Gunnar Engebretsen, 1964-1965.

Alex Raidel, 1965-1966.

Kai Kinn, 1966-1967.

Lærerinner ved Tomb skole

Antonette Johannesen, 1868-1873.

Tea Lippestad, 1873-1881.

Tre lærerinner innstilt etter Lippestad. Vet ikke hvem som tok posten.

Mathilde Upsaker, 1886-1892.

Caroline Hammer, 1892-1910.

Hun var datter til sogneprest Hammer i Råde.

Oddbjørg Lindseth, 1910-1912.

Molly Eriksen, 1912-1921.

Martha Hestevold, 1922-1942.

Ble avskjediget av NS-myndighetene og var ikke i skolen igjen før i mai 1945.

Ingeborg Dale, 1955-1960.

Lina Tjønneland.

Spetalen skole

Lars Roaldstveit, 1914-1915.

Overtok post på Østre Toten fra nyttår 1916.

Jens Buer, 1916-1917.

Døde av hjernesykdom mars 1917. Han var fra Øymark der han hadde vært lærer og kirkesanger fra 1898.

Edvard Skaar, 1917-1922.

Ble sagt opp p.g.a. udugelighet.

Sverre Tomasgård, 1922-1945.

Flyttet til Trosvik skole i Glemmen der han arbeidet til han gikk av med pensjon.

Robert Hansen, 1945-1946.

Tok senere navnet Åstorp. Var senere rektor i Rygge og på Kråkerøy.

Annlaug Bruserud, 1946-1947.

Johannes Kleppe, 1947-1964.

Johnny Aasen, 1964-1965.

Knut Asle Røsnes, 1965-1966.

Torgeir Stark, 1966-1967.

Lærerinner ved Spetalen skole

Ragna Visperud, 1923-1928.

Hun flyttet over til Klokkegården skole. Omkom ved et ulykkestilfelle på Råde jernbanestasjon i 1949. Hun var fra Lørenskog.

Fanny Solheim, 1928-1947.

Hun var fra Hvaler. Flyttet til Hvitsten og var sist på Kråkerøy.

Det var flere lærerinner ved Spetalen skole frem til 1963 da Jorunn Friestad (Kvæven) ble ansatt.

Da Spetalen nye skole startet høsten 1967 var disse lærere ved skolen:

Kai Kinn

Leif Slørdal

Anne Brit Hoem (senere Slørdal)

Jorunn Kvæven

Solveig Sjemmedal (Ottersen)

Arne Antonsen

Sentralskolene

De gamle kretsskolene i Råde (som de fleste andre steder), hadde en solid posisjon i lokalsamfunnet. Tanken om å slå sammen kretsskoler til større enheter - såkalte sentralskoler, møtte derfor som regel motstand i kretsene, særlig der skolene ville forsvinne.

Spørsmålet om sentralisering kom opp i 1937. Foranledningen lå i "Lov om folkeskolen på landet" av 16. juli 1936. Loven la opp til at det kunne, eller skulle, gis opplæring i nye fag

(kroppssøving, håndarbeid, husstell, fremmedspråk). Dette var det vanskelig å få til i flere av skolene i Råde p.g.a. plassmangel eller fordi lærerne ikke hadde kompetanse til slik undervisning.

Enkelte av skolebygningene trengte også en skikkelig restaurering, bl.a. Musangen der kretsen i 1937 sendte et brev til skolestyret med krav om å få en ny skolebygning i kretsen, begrunnet med at den gamle skolen (fra 1865) lå på en mindre heldig plass, var i dårlig forfatning og lite tidsmessig, og at det ville være lite lønnsomt for kommunen å holde på å koste på den år etter år, og allikevel ikke oppnå noe tilfredsstillende resultat.

Denne henvendelsen førte til at skolestyret begynte å arbeide med saken. 9. april 1937 nedsatte skolestyret en komitè som skulle utarbeide forslag til *"hvad der bör gjøres ved de 3 skoler Musangen, Missingen og Klokkergården i anledning bestemmelsene i den nye skolelov om barnetall, lesetid og klassedeling."* I samme møte ble det vedtatt å føre opp som ekstra post på budsjettet 1937/1938: Avsetning til nybygg kr. 3.500,-. Dette var begynnelsen på en planleggingsprosess som kom til å vare i over 30 år.

I tiden som fulgte ble det lagt frem flere forslag, og saken ble drøftet en rekke ganger i skolestyret. Men så kom krigen, og alle planer måtte legges vekk.

Etter krigen ble saken om skoleutbygging tatt opp igjen i skolestyret 9. mai 1946, også denne gangen med bakgrunn i et brev fra Musangen krets med et fornyet krav om ny skole.

I debatten som fulgte, og som kom til å pågå i flere år, var det to problemstillinger som ble drøftet - enten full sentralisering med skole på Karlshus for hele kommunen eller sentralskole på samme sted for Musangen, Missingen, Klokkergården og Grimstad.

I 1953 opphevet kommunestyret de gamle kretsgrensene slik at de nevnte kretser ble slått sammen til én, og kretsene Gammelsrød, Tomb og Spetalen til krets nr. 2. Vedtaket i kommunestyret (29. april 1953) var ikke enstemmig. Vedtaket ble godkjent av overtilsynet og fylkesskolestyret, men mindretallet i kommunestyret anket vedtaket inn for departementet som ikke tok anken til følge. Den nye kretsreguleringen var dermed endelig stadfestet.

Etter dette kunne planlegging av ny skole på Karlshus begynne. Men det var fremdeles mange skjær i sjøen. Et sentralt spørsmål var hvor framhaldsskolen skulle plasseres. En nærliggende løsning var å legge framhaldsskolen til Klokkergården når sentralskolen ble ferdig. Som vi har hørt ble det Gammelsrød skole som ble skolested for framhaldsskolen så Klokkergården fikk en annen oppgave.

Karlshus skole var ferdig til å tas i bruk i 1959. Men det året kom det også en revidert lov om folkeskolen på landet. Denne loven skjerpet kravene til kommunene på flere områder. I

departementets merknader til loven pekes det på fordelene ved å sentralisere skolevirksomheten. Kommunene fikk også anledning til å innføre 9-årig skoleplikt samt et frivillig skoleår i tillegg.

I Råde førte dette til at kommunen utvidet skoletiden for storskolen med to dager pr uke fra høsten 1960. Dermed var Karlshus skole allerede for liten slik at Klokkergården igjen måtte tas i bruk som skolested for folkeskolen. Det store spørsmålet nå ble hvordan en skulle få til en utvidelse av storskoletiden for Tomb og Spetalen. Det var ingen ekstra romkapasitet ved noen av skolene, og Gammelsrød var på det tidspunkt vel etablert som skolested for framhaldsskolen.

Løsningen på det problemet ble at Karlshus måtte utnytte kapasiteten maksimalt på Klokkergården slik at 4. - 7. klasse ved Tomb og Spetalen kunne overføres til Karlshus to dager i uken. Der fikk de da undervisning først og fremst i fag som kunne foregå i spesialrom, dvs. sløyd/håndarbeide, husstell og naturfag, men også engelsk og kroppsøving (som foregikk utendørs da det ikke var bygd kroppsøvingsrom ved Karlshus, det kom først i 1968).

Dette var ikke noen god ordning, og det ble derfor fort startet en debatt om hvordan en skulle finne en varig løsning på problemet.

To aktuelle problemstillinger utkrystalliserte seg nokså raskt:

- videre utbygging av Karlshus skole og full sentralisering for hele Råde
- bygging av ny skole enten på Tomb eller på Spetalen for disse kretsene.

Foreldrene på Tomb/Gammelsrød kunne nok tenke seg overføring til Karlshus, mens Spetalen krets ikke i det hele tatt kunne tenke seg en slik ordning. I denne kretsen ble det ikke godtatt noe annet enn bygging av ny skole på Spetalen.

Saken ble drøftet i skolestyret ved flere anledninger, og det var kretsmøter ved skolene. Formannskapet ba skolestyret (i 1964) om at ulike utbyggingsalternativer skulle utredes, også med tanke på innføring av niårig skole i Råde. 28. januar 1964 oppnevnte skolestyret et utvalg til å ta seg av dette. Utvalget besto av Ragnhild Jensen, Birger Tvette og Johs. Liserud. De la frem sin rapport i mai 1965. Med bakgrunn i utredningen fattet skolestyret vedtak 21. mai 1965 at det skulle bygges ny skole på Spetalen for de tidligere skolekretsene Gammelsrød, Tomb og Spetalen.

Utvalget hadde også funnet ut at den eksisterende skoletomten på Spetalen, d.v.s. området der Saltnes barnehage og idrettsplassen ligger, ikke var særlig godt skikket til videre skoleutbygging. De foreslo at den nye skolen skulle bygges på motsatt side av veien, d.v.s. på

Skovbøle. Grunneieren var villig til å stille tomtegrunn til disposisjon der. Dette alternativet ble også valgt.

Planarbeidet pågikk i 1965 og 1966 og byggearbeidet begynte høsten 1966. Skolebygningen stod ferdig til skolestart i august 1967.

Byggmester Bjarne Halvorsen, fra Moss, utførte byggearbeidet som kom på noe i underkant av 600.000 kroner. I tillegg kom rørlegger, elektriker m.m. samt inventar. Totale utgifter ble ca. 1 mill. kroner.

Det spørsmålet som skapte mest debatt var hvordan en skulle få til et kroppsøvningsrom uten at kalkylene ville sprekke. Kombinasjonen klasserom - kroppsøvningsrom ble drøftet. Heldigvis ble en slik løsning droppet. Noe slikt ville ha ført til flyttesjau i forkant av hver kroppsøvningsøkt. Endelig løsning ble kroppsøvningsrom på vel 100 m² med separate garderober og dusjer for gutter og jenter - men ikke noe omkledeingsrom for læreren. Det ble også plass til en nisje for plassering av apparater og utstyr. Oppvarming av rommet skjedde ved et varmeviftearrangement på "loftet" over apparatrommet. Bygningen ellers hadde vanlig elektrisk oppvarming.

Vannforsyningen skjedde ved borehull noen meter fra bygningen og samlesistene plassert under gulvet i et av klasserommene. Borehullet ga bare moderate mengder vann, og etter en tid begynte tilførselsledningene å slamme igjen slik at de måtte blåses opp med korte mellomrom.

Bygningen hadde ellers fire klasserom, skolekjøkken kombinert med hånd arbeidsrom, sløydsal, bibliotek, kontor og lærerværelse.

Alt i alt fungerte vel bygningen etter forventningene til å begynne med. Det planleggerne ikke hadde tatt med i beregningene, var at det kunne bli utbygging i inntaksområdet til skolen. I 1970 begynte utbyggingen av Rubingenfeltet. Det var stort sett unge mennesker som flyttet inn der, og dermed begynte elevtallet i skolen å øke. Klasserommet i den gamle skolebygningen måtte tas i bruk igjen, og sløydsalen måtte også brukes som klasserom.

Det varte derfor ikke lenge før det måtte planlegges en utvidelse av skolen. De økonomiske rammene for tilbygget var svært stramme, og det måtte knipes inn på arealbruken. Men i løpet av 1980-1981 ble utvidelsen fullført. Det ble nye klasserom, noen av dem svært små riktignok, ny gymsal, lærerværelse, tannlegeklinikk m.v.. Det kom også egen bygning med legekontor og avdeling for helsesøster.